Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences. Vol. 2 (100)

Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. Вип. 2 (100)

ISSN: 2663-7650

УДК 141.319.8:004.8
DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.2(100).2026.102-112

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛЮДСЬКОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ В АЛГОРИТМІЧНІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: КОНЦЕПЦІЯ ВІДЧУЖЕННЯ ТРЕТЬОГО ПОРЯДКУ

О. П. Дзьобань*

У статті здійснено філософську концептуалізацію еволюції феномена відчуження в умовах цифрової цивілізації та обґрунтування авторського поняття "відчуження третього порядку" як якісно нової форми екзистенційної кризи Homo algoritmicus. Аргументовано, що автономізація генеративного штучного інтелекту змінює онтологічний характер взаємодії людини з цифровим середовищем, унаслідок чого об'єктом відчуження стають людська суб'єктність, когнітивна унікальність та екзистенційна агентність. Запропоновано концептуальну модель історичної еволюції відчуження, що охоплює три взаємопов'язані порядки: класичне відчуження, відчуження другого порядку, пов'язане з цифровими симулякр ами, та відчуження третього порядку, зумовлене функціональною автономізацією алгоритмічних систем. Обґрунтовано критерії їхнього розмежування за об'єктом відчуження, механізмом його виникнення, джерелом агентності та онтологічним статусом цифрового середовища. Доведено, що відчуження третього порядку не зводиться до технологічного посередництва чи цифрової репрезентації людини, а відображає трансформацію онтологічного статусу людської суб'єктності в умовах поширення автономних алгоритмічних агентів. Розкрито екзистенційний вимір запропонованої концепції через аналіз феномена "онтологічної зайвості", який характеризує переживання втрати людиною власної незамінності як суб'єкта мислення, творчості та прийняття рішень. Проаналізовано прояви відчуження третього порядку у науково-академічній діяльності, правовій сфері та цифровій комунікації, а також запропоновано стратегії антропологічного опору, що ґрунтуються на принципах постцифрової аскеза, десакралізації автономного коду, збереження людського контролю та реабілітації екзистенційного досвіду. Водночас доведено, що глобальна цифровізація соціуму актуалізує проблему збереження сутнісних характеристик людського буття в умовах тотального розгортання віртуальних інститутів. Додатково акцентовано увагу на синергетичному ефекті взаємодії людино-машинних систем, що детермінує появу нових гібридних форм соціальної комунікації та вимагає переосмислення етико-правових меж відповідальності в алгоритмізованому суспільстві майбутнього.

Ключові слова: *відчуження, відчуження третього порядку, Homo algoritmicus, генеративний штучний інтелект, людська суб'єктність, цифрова антропологія, цифрова агентність, алгоритмічна цивілізація, екзистенційна криза.*

* Дзьобань Олександр / Dzoban Oleksandr, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна)
a_dzeban@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2075-7508

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences. Vol. 2 (100), 2026
Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. Вип. 2 (100), 2026

THE TRANSFORMATION OF HUMAN SUBJECTIVITY IN AN ALGORITHMIC CIVILIZATION: THE CONCEPT OF THIRD-ORDER ALIENATION

O. P. Dzoban

This article attempts a philosophical conceptualisation of the evolution of the phenomenon of alienation in the context of digital civilisation and seeks to substantiate the author's concept of 'third-order alienation' as a qualitatively new form of existential crisis for Homo algoritmicus. It is reasoned that the autonomisation of generative artificial intelligence alters the ontological nature of human interaction with the digital environment, with the result that human subjectivity, cognitive uniqueness and existential agency become the objects of alienation. A conceptual model of the historical evolution of alienation is proposed, encompassing three interrelated orders: classical alienation; second-order alienation, associated with digital simulacra; and third-order alienation, caused by the functional autonomisation of algorithmic systems. Criteria for distinguishing between them are substantiated based on the object of alienation, the mechanism of its emergence, the source of agency, and the ontological status of the digital environment. It is demonstrated that third-order alienation is not reducible to technological mediation or the digital representation of the human being, but rather reflects the transformation of the ontological status of human subjectivity in the context of the proliferation of autonomous algorithmic agents. The existential dimension of the proposed concept is explored through an analysis of the phenomenon of 'ontological redundancy', which characterises a person's experience of losing their own irreplaceability as a subject of thought, creativity and decision-making. Manifestations of third-order alienation in scientific and academic activity, the legal sphere and digital communication are analysed, and strategies of anthropological resistance are proposed, based on the principles of post-digital asceticism, the desacralisation of the autonomous code, the preservation of human control and the rehabilitation of existential experience. At the same time, it has been demonstrated that the global digitalisation of society brings to the fore the issue of preserving the essential characteristics of human existence in the context of the widespread proliferation of virtual institutions. Furthermore, attention is drawn to the synergistic effect of human–machine interaction, which gives rise to new hybrid forms of social communication and calls for a re-examination of the ethical and legal boundaries of responsibility in the algorithm-driven society of the future.

Keywords: *alienation, third-order alienation, Homo algoritmicus, generative artificial intelligence, human subjectivity, digital anthropology, digital agency, algorithmic civilisation, existential crisis.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток технологій генеративного штучного інтелекту (ШІ), нейромережевих моделей та автономних цифрових агентів знаменує новий етап в еволюції інформаційного суспільства. Якщо попередній етап цифровізації перетворив мережеві платформи та віртуальну реальність (сформувавши суб'єктивність Homo algoritmicus), то сучасний техно-антропологічний зсув характеризується виходом цифрових систем із режиму пасивних інструментів чи дзеркальних проєкцій. Алгоритми перетворюються на автономних агентів, здатних до самостійної генерації смислів, ухвалення рішень, створення художніх і наукових продуктів без прямої участі людини.

Ця технологічна трансформація радикалізує класичну проблему відчуження, виводячи її за межі відомих філософських парадигм. Якщо відчуження першого (класичного) порядку полягало у втраті зв'язку людини із фізичним світом, власною працею чи родовою сутністю, а відчуження другого порядку виникало як внутрішньомережева криза самовідчуження суб'єкта від власного алгоритмічно оптимізованого цифрового симулякра (профілю, дата-аватара), то сьогодні людство постає перед викликом відчуження третього порядку.

В основі цієї нової екзистенційної та онтологічної кризи лежить розрив між людським Dasein та повністю автономними цифровими агентами (ШІ-системами), які більше не є репрезентацією чи "ідеальною копією" людини. Об'єктом відчуження третього порядку стає сама суб'єктність, агентність та онтологічна унікальність людини.

Онтологічний парадокс відчуження третього порядку полягає в тому, що

людина починає переживати стан "онтологічної зайвості" або екзистенційної маргіналізації. Автономні алгоритми не просто симулюють реальність чи конструюють гіперреальні стандарти успіху – вони перебирають на себе когнітивні, творчі, аналітичні та регулятивні функції, які традиційно становили фундаментальне ядро людської ідентичності. Як наслідок, Homo algoritmicus відчужується не від "ілюзії власної досконалості" (як у відчуженні другого порядку), а від самої здатності виступати першоджерелом буттєвих смислів, рішень та цінностей.

Актуальність і практична важливість дослідження цього феномена зумовлені кризою методології філософської антропології перед обличчям автономного ШІ, який оперує поза межами людської тілесності та свідомості. Поряд з цією кризою суттєвим чинником виявилась трансформація публічної сфери та соціально-правових інститутів, а саме – заміщенням людського рішення алгоритмічним вибором у сфері права, політики, медицини та освіти, що призводить до втрати людиною суб'єктного контролю над власним майбутнім.

Звідси виникає потреба теоретично обґрунтувати феномен відчуження третього порядку та стратегії захисту людської суб'єктності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження феноменології та онтології відчуження має тривалу філософську традицію. Фундаментальні онтологічні засади "випадання" людини з автентичного буття закладені в працях М. Хайдеґґера (концепція *Gestell* та забуття Буття) [5; 23] та представників екзистенціалізму (Ж.-П. Сартра, А. Камю) [10; 15]. Трансформація відчуження під впливом медіатизації та симулятивних технологій ґрунтовно концептуалізована Ж. Бодрійяром у теорії симулякрів і гіперреальності [2; 3], а також Ж. Дельозом і Ф. Гваттарі крізь призму ризоматичних мережевих структур [19].

Новий імпульс осмисленню технологічного відчуження дали праці з кіберонтології та постфеноменології (М. Хайм) [24], П.-П. Вербеєк) [26].

Особливе значення для осмислення онтологічного статусу цифрової реальності мають праці Д. Чалмерса [18], Н. Бострома [17], Л. Флоріді [22].

В українському науковому дискурсі соціально-онтологічні, семіотичні та освітньо-правові аспекти цифрового відчуження та мережевої ідентичності висвітлено в дослідженнях О. Андрущенко [1], В. Воронкової і В. Нікітенко [4], Б. Дрозда [9; 20], І. Коваленко, Ю. Мелякової [11; 25], Ю. Огороднійчук [12; 13], Р. Чаплінського [16]. Важливий внесок у концептуалізацію відчуження як цілісної системи зробив А. Покровський [14]. Актуалізація окремих аспектів концептуалізації феномена "цифрової людини", проблеми онтології відчуження і трансформації людського буття в інформаційно-цифровому континуумі міститься і у попередніх публікаціях автора цієї статті [6–8].

Поза увагою дослідників залишається онтологічний зсув, спричинений появою генеративного ШІ та автономних цифрових агентів, які більше не функціонують як "пасивні симулякри" чи "проєкції людини". Виникає концептуальна лакуна щодо філософського пояснення феномену, коли людина відчужується від власної екзистенційної та когнітивної суб'єктності на користь автономного ШІ.

Метою статті є побудова концептуальної моделі історичної еволюції феномена відчуження в умовах цифрової цивілізації шляхом виокремлення трьох якісно відмінних порядків відчуження та обґрунтування поняття "відчуження третього порядку" як нової форми екзистенційної кризи Homo algoritmicus.

Дискусії та результати. ***Концептуальна модель еволюції відчуження: від класичної форми до відчуження третього порядку.*** Для концептуалізації відчуження третього порядку, насамперед, необхідно побудувати модель історичної еволюції самого феномена відчуження, яка дає змогу розмежувати його якісно відмінні

порядки та визначити критерії їх переходу. Під "порядком" тут пропонується розуміти якісно відмінний історичний та онтологічний спосіб виникнення, переживання й структурування відчуження, що характеризується зміною його об'єкта, механізму та джерела агентності.

Відчуження першого (класичного) порядку розгортається у фізичному соціокультурному просторі. Його суб'єктом є людина модерну (робітник, громадянин), а об'єктом втрати – первинне буття: природа, родова сутність, фізичне тіло, результати матеріальної праці чи інший індивід.

Відчуження другого порядку, концептуалізоване у наявних вітчизняних дослідженнях [12; 13], є іманентною кризою всередині симулятивного цифрового середовища (Web 2.0/3.0, VR, соціальні мережі). Тут Homo algoritmicus відчужується від власного цифрового симулякра (дата-аватара, оптимізованого профілю, глянцевого образу успіху). Це "відчуження від ілюзії": психологічний біль є реальним, але його онтологічна причина полягає в неможливості реального "Я" синхронізуватися із власною гіперреальною проєкцією.

Відчуження третього порядку виникає на етапі становлення автономного генеративного ШІ, самонавчальних нейромереж та суб'єктно-подібних цифрових агентів. На цьому рівні цифрова система перестає бути лише "дзеркалом", "інструментом" чи "оптимізованою проєкцією" людини. Алгоритми виходять із режиму опосередкування людської суб'єктності й набувають функціональної автономії у процесах продукування текстів, рішень і моделей.

Під *відчуженням третього порядку* пропонується розуміти специфічну форму онтологічної та екзистенційної кризи, за якої об'єктом втрати постає сама людська суб'єктність, когнітивна унікальність та екзистенційна агентність, делеговані повністю автономним цифровим системам, які продукують нові текстові, аналітичні та комунікативні результати без безпосередньої участі людини в кожному окремому акті їх створення.

Якщо у відчуженні ІІ порядку людина страждає від того, що не здатна наздогнати свій власний ідеальний цифровий симулякр, то у відчуженні ІІІ порядку Homo algoritmicus опиняється перед обличчям цифрового агента, який уже не потребує безпосередньої участі людини. Тут відбуваються два ключові онтологічні зсуви:

- *зсув від репрезентації до самогенерації смислів* – генеративні моделі здатні продукувати тексти, коди, візуальні образи, аналітичні висновки та концепти, які не є копіями людського Dasein чи його відцифрованим досвідом. Це знакові конструкції, які моделюють людську здатність мислити й творити;
- *зсув від "постави" (Gestell) до "автономного постачальника".* Якщо у Гайдеґґеровій фундаментальній онтології суще поставало в модусі *Gestell* як ресурс, підпорядкований винятково людському використанню та накопиченню, то в умовах функціонування автономного ШІ відбувається онтологічна інверсія: об'єктом ресурсизації стає сам *Homo algoritmicus*. Людина редукується до статусної сировини – дата-мережі для навчання нейромережевих моделей, які надалі витісняють її з процесу прийняття рішень та творення дискурсивних конфігурацій.

Порівняльний аналіз трьох порядків відчуження узагальнено в Табл. 1.

Наведене порівняння демонструє, що кожний наступний порядок відчуження не скасовує попередній, а надбудовується над ним, складніше конфігуруючи взаємодії людини із технологічним середовищем.

Таблиця 1. **Порівняльна онтологічна характеристика порядків відчуження**

Параметр порівняння	**Відчуження**		
	I порядку (класичне)	**II порядку (симулятивне)**	**III порядку (автономно-алгоритмічне)**
Центральний суб'єкт	Людина модерну (робітник, громадянин)	Homo algoritmicus (алгоритмічно опосередкований індивід)	Homo algoritmicus у пост-антропоцентричну епоху
Об'єкт відчуження	Справжнє буття (природа, соціум, тілесність)	Цифровий симулякр (дата-аватар, профіль, двійник)	Людська суб'єктність, екзистенційна агентність, унікальність мислення
Онтологічний статус цифрового середовища	Інструмент / зовнішнє середовище	Гіперреальність, симуляція, яка заміщує буття	Автономне смислоутворювальне середовище (Machine-to-Machine)
Джерело контролю	Соціальні інститути, фабрика, держава	Автоматизовані алгоритми платформ, метрики залучення	Автономні нейромережі, непрозорі алгоритми ШІ ("чорна скринька")
Характер кризи	Відчуження від зовнішнього світу	Відчуження від власної ілюзії / проєкції	Екзистенційна "зайвість" та онтологічна девальвація Dasein
Спосіб подолання	Соціальний бунт, повернення до буття/праці	Цифрова аскеза, десакралізація симулякра, тілесність	Постцифрова аскеза, десакралізація коду, мораторій на тотальний аутсорсинг сенсів, принцип Human-in-the-loop

Онтологічний статус відчуження третього порядку: трансформація людської суб'єктності. Запропонована концептуальна модель демонструє, що відчуження третього порядку засвідчує зміну самої онтологічної конфігурації взаємодії людини і технологічного середовища. Якщо у попередніх історичних формах техніка, інститути чи цифрові середовища залишалися засобами опосередкування людської діяльності, то автономізація генеративного ШІ створює принципово нову ситуацію, за якої алгоритмічні системи починають виконувати функції, що традиційно вважалися функціональними проявами людської суб'єктності. Внаслідок цього змінюється не лише характер взаємодії людини із цифровим середовищем, а й онтологічний статус людської суб'єктності.

За таких умов трансформується й саме поняття людської суб'єктності. Якщо класична філософська традиція виходила з того, що людина є привілейованим носієм раціональності, творчості та смислотворення, то сучасна алгоритмічна цивілізація ставить під сумнів винятковість цієї позиції на функціональному рівні. Йдеться про поступове розмивання монополії на виконання тих інтелектуальних практик, які протягом століть визначали специфіку людського буття. Предметом філософського аналізу стає вже не лише технічна ефективність алгоритмів, а зміна самого способу людської присутності у світі. Саме тому центральною проблемою стає не конкуренція між людиною і машиною, а переосмислення критеріїв, за якими визначається людська унікальність у цифрову епоху.

Отже, відчуження третього порядку означає не лише появу нової форми взаємодії людини й технології, а й зміну самого способу постановки

антропологічного питання. Якщо раніше філософія прагнула пояснити, як людина зберігає себе у світі техніки, то сьогодні дедалі більшої ваги набуває проблема збереження людської суб'єктності, коли частина її традиційних функцій переходить до алгоритмічних систем. Саме ця обставина надає феномену "онтологічної зайвості" статусу не лише психологічного переживання, а й фундаментальної онтологічної проблеми.

Екзистенційний вимір кризи: феномен "онтологічної зайвості" Dasein. У фундаментальній онтології М. Хайдеґґера [5; 23] людське існування (Dasein) визначається через модус "турботи" (Sorge) – як розуміюче буття, що проєктує свої можливості у часі. Водночас екзистенційний неспокій та тривога (Angst) стимулювали людину до здійснення автентичного вибору, творчості, пізнання та подолання опору матерії.

Генеративний ШІ здійснює радикальний антропологічний виклик через:

- девальвацію когнітивного зусилля: людина відчужується від власного інтелектуального пошуку;
- трансформацію феномена "абсурду" (А. Камю). Абсурд сучасності полягає в тому, що людина отримує готові відповіді на свої запитання від системи, яка сама не має жодного досвіду проживання цих відповідей.

Це породжує нову форму екзистенційної апатії, коли суб'єкт добровільно відмовляється від власної агентності, передаючи право мислити, вибирати та творити автономним цифровим агентам. Це породжує нову форму депресивного стану – онтологічну апатію, коли суб'єкт добровільно зрікається власної агентності, передаючи право мислити, вибирати та творити автономним цифровим агентам.

Практичні виміри відчуження третього порядку: від інтелектуального аутсорсингу до самоліквідації агентності.

Якщо на рівні відчуження ІІ порядку вчений чи студент використовував цифрові мережі для популяризації свого глянцевого академічного профілю (симулякра успішного дослідника), то в умовах ІІІ порядку виникає спокуса повного аутсорсингу когнітивної праці генеративному ШІ. Пошук гіпотез, структурування монографій, аналіз першоджерел та формулювання висновків делегуються автономним агентам. Наслідком цього є втрата дослідницького інтуїтивного досвіду – того самого хайдеґґерівського живого зіткнення з "опором матерії" тексту і думки.

Подібна тенденція вже проявляється у практиках використання генеративних мовних моделей для автоматизованого створення текстів, пошуку наукової інформації та підготовки аналітичних матеріалів, коли інтелектуальне зусилля дедалі частіше зміщується від продукування змісту до формулювання запитів і перевірки отриманих результатів [21].

У сфері права й державотворення відчуження третього порядку загрожує знищенням самої ідеї правової суб'єктності. Використання автономних систем прийняття рішень (LegalTech вищого рівня, алгоритмічне правосуддя, предикативне прогнозування рішень судів) витісняє людину з процесу інтерпретації справедливості. Коли юридичний вирок чи адміністративне рішення формується автономним алгоритмом, суб'єкт права стикається з тотальним відчуженням від правосуддя: рішення є формально обґрунтованим, але воно позбавлене екзистенційного виміру відповідальності, совісті та етичного вибору.

Якщо у попередньому поколінні цифрові стримери (VTubers) були керованими живими людьми аватарками [13], то сьогодні з'являються повністю автономні віртуальні інфлюенсери та цифрові агенти на базі ШІ, які самостійно генерують новини, ведуть блоги, реагують на емоції аудиторії та "живуть" у мережі 24/7 без будь-якої участі людини. Аудиторія вступає в парасоціальні відносини з неіснуючими сутностями, які самі себе еволюціонують. Для реальної людини це означає маргіналізацію на власній

території: живий індивід виявляється "занадто повільним", емоційно нестабільним і непотрібним у комунікативних мережах, де домінують штучні агенти.

Стратегії антропологічного опору: як повернути суб'єктність Homo algoritmicus? Оскільки відчуження третього порядку несе загрозу повної десуб'єктивізації людини, виникає критична необхідність розробки стратегій опору та відновлення онтологічного балансу. Лудизм чи заклики до повного знищення ШІ є утопічними та деструктивними. Натомість мова йде про переосмислення взаємодії з автономними системами через низку принципових кроків:

- *онтологічний мораторій на тотальний аутсорсинг сенсів.* Суб'єкт має свідомо запроваджувати "недоторкані зони" для інтелектуальної, екзистенційної та етичної творчості, куди доступ алгоритмічних агентів є закритим. Йдеться про збереження "права на помилку", повільне мислення та ручну рефлексію як базові маркери людської автентичності;
- *десакралізація автономного коду (анти-фетишизація ШІ).* Необхідно подолати презумпцію "машинної об'єктивності". ШІ-агенти мають усвідомлюватися не як носії вищого розуму чи істини, а як складні інструменти обробки даних, позбавлені екзистенційного виміру страждання, смерті, любові та історичної відповідальності. Їхня здатність генерувати тексти не означає здатності до буття;
- *правова та етична інституціоналізація "людського контролю" (Human-in-the-loop як екзистенційний імператив).* На рівні держави та міжнародного права необхідно закріпити принцип невідчужуваності людської відповідальності: жодне рішення, що стосується долі, прав, свободи чи безпеки людини, не може бути повністю делеговане автономному цифровому агенту. Право на людське судження повинно охоронятися як фундаментальна онтологічна гарантія;
- *постцифрова аскеза та реабілітація мовчання.* На додаток до "онтологічних пауз" і цифрової гігієни, описаних для II порядку, епоха ШІ вимагає розвитку культури мовчання та споглядання. У світі, перенасиченому згенерованими інформаційними потоками та штучними семантичними конструкціями, здатність зупинитися, вимкнути цифрові приймачі та перебувати в неквантифікованому, чистому часі стає радикальною формою опору.

Таким чином, запропонована модель дозволяє розглядати відчуження третього порядку як концептуальний інструмент аналізу сучасних соціокультурних процесів. Її евристичний потенціал полягає у можливості інтерпретації трансформацій освіти, науки, права, державного управління та цифрової культури крізь призму поступової втрати людиною монополії на смислотворення.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Еволюція технологічного середовища зумовлює появу якісно нової форми екзистенційної кризи – відчуження третього порядку. На відміну від класичного відчуження (втрати зв'язку з фізичним світом і працею) та відчуження другого порядку (внутрішньомережевого розриву між людиною і її цифровим симулякром-профілем), відчуження третього порядку виникає на рівні взаємодії з повністю автономними цифровими агентами. Його об'єктом стає сама людська суб'єктність, когнітивна унікальність та екзистенційна агентність, які масово делегуються ШІ.

Наслідком цього процесу є формування феномену "онтологічної зайвості" (*existential redundance*) людини, коли індивід добровільно відмовляється від інтелектуального зусилля та творчості перед обличчям алгоритмів, що генерують смислоподібні знакові структури зі

швидкістю та масштабом, недосяжними для людини.

Подолання відчуження третього порядку неможливе через технічний лудизм чи примітивну втечу від цифрової реальності. Воно вимагає формування постцифрової культури, заснованої на десакралізації автономного коду, юридичному закріпленні невідчужуваності людського рішення, свідомому обмеженні когнітивного аутсорсингу та реабілітації первинного екзистенційного досвіду втіленого *Dasein*.

Запропонована концептуальна модель відкриває перспективи для подальших досліджень у галузі цифрової антропології, філософії ШІ та правової етики. Водночас ця модель порушує питання про межі людської суб'єктності в епоху автономних алгоритмічних систем. Якщо класичне відчуження ставило проблему втрати людиною світу, а відчуження другого порядку – втрати автентичного образу себе, то відчуження третього порядку актуалізує питання про те, чи залишиться людина незамінним суб'єктом продукування семантичних конструкцій у майбутній цифровій цивілізації. Саме у цьому контексті запропонована модель може слугувати теоретичною основою для подальших досліджень людської суб'єктності, цифрової агентності та філософських засад взаємодії людини і ШІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко О. Легітимація цифрових освітніх трансформацій: філософсько-правовий вимір. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2026. № 1 (68). С. 94–108. DOI: https://doi.org/10.21564/2663-5704.68.349834.

2. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть. Львів: Кальварія, 2004. 376 с.

3. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляції. Пер. з франц. В. Ховхун. Київ: Основи, 2004. 232 с.

4. Воронкова В., Нікітенко В. Проблема трансформації людини у контексті трансгуманізму: методологія цифрової антропології. *Humanities studies.* 2023. Вип. 16 (93). С. 9-17. https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-01.

5. Гайдеггер М. Буття в колі речей. 1998. Пер. Т. Возняк. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/ Heidegger_Martin/Buttia_v_okoli_rechei (дата звернення: 05.08.2026).

6. Дзьобань О. П. Інформаційно-цифровий континуум як соціокультурний феномен: до проблеми концептуалізації. *Інформація і право.* 2024. № 2 (49). С. 62–75. DOI: https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.2(49).306137.

7. Дзьобань О. П. Цифрова людина як філософська проблема. *Інформація і право.* 2021. № 2 (37). С. 9-21. DOI: https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.2(37).238330.

8. Дзьобань О. П. Штучний інтелект як джерело відчуження та екзистенційних загроз. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія "Філософія. Педагогіка".* 2026. Том 1. № 1. С. 7–17. DOI: https://doi.org/10.54891/2786-7013/2026-1-1.

9. Дрозд Б. Ю. Форми і сфери відчуження людини: історико-філософська ретроспектива. *"Перспективи". Соціально-політичний журнал.* 2025. № 1. С. 34–44. DOI: https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.1.5.

10. Камю А. Міф про Сізіфа. 1942. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3221 (дата звернення: 29.06.2026).

11. Коваленко І., Мелякова Ю. Поза стабільними кодами: культура цифрових номадів у семіотичній перспективі. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2026. № 1 (68). С. 72–93. DOI: https://doi.org/10.21564/2663-5704.68.349832.

12. Огороднійчук Ю. Й. Феномен відчуження в умовах цифрової цивілізації: соціально-філософський аналіз: дис.. … д-ра філософії. Житомир. 2026. 227 с.

13. Огороднійчук Ю. Й. Цифрова цивілізація як середовище нових типів відчуження: соціально-філософський аналіз. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 12. DOI: doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.17522663.

14. Покровський А. М. Проблема відчуження у її ідеологічних вимірах та обмеженнях. *"Перспективи". Соціально-політичний журнал*. 2025. № 2. С. 47–55. DOI: https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.2.6.

15. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо (фрагменти). 1996. Пер. В. Лях. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/ Sartre_Jean-Paul/Buttia_i_nischo_frahmenty (дата звернення: 29.06.2026).

16. Чаплінський Р. О. Моделі відчуження людини у віртуальній реальності та їх вплив на соціальні практики. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. Вип. 56. С. 159–165. DOI: https://doi.org/10.32782/apfs.v056.2025.25.

17. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford: Oxford University Press, 2014. 508 p. URL: https://repo.darmajaya.ac.id/5339/1/Superintelligence_%20Paths%2C%20Dangers%2C%20Strategies%20%28%20PDFDrive%20%29.pdf (дата звернення: 05.08.2026).

18. Chalmers D. J. Reality+. 2022. URL: https://consc.net/reality+/excerpt.pdf (дата звернення: 29.06.2026).

19. Deleuze G., Guattari F. Mille Plateaux. Paris: Éditions de Minuit, 1980. 645 p.

20. Drozd B. Yu. Transformation of forms of human alienation in the conditions of the russianukrainian war. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences*. 2023. Vol. 1 (93). P. 62–71. DOI: https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.1(93).2023.62-71.

21. Dwivedi Y., Kshetri N., Hughes L. et al. "So What If ChatGPT Wrote It?" Multidisciplinary Perspectives on Opportunities, Challenges and Implications of Generative Conversational AI for Research, Practice and Policy. *International Journal of Information Management*. 2023. Vol. 71. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102642.

22. Floridi L. The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality. Oxford: Oxford University Press, 2014. 27 p. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780191667695_A23596176/preview-9780191667695_A23596176.pdf (дата звернення: 05.08.2026).

23. Heidegger M. Being and Time. NJ: Wiley. John Wiley & Sons, LTD, 1978. 592 p.

24. Heim M. The Metaphysics of Virtual Reality. 1993. URL: https://www.researchgate.net/profile/Michael-Heim-6/publication/313183097_The_metaphysics_of_virtual_reality/links/648c9f688de7ed28ba308428/The-metaphysics-of-virtual-reality.pdf (дата звернення: 29.06.2026).

25. Meliakova Y., Kovalenko I., Nesterenko K. Tribalist Model of Solidarity as an Alternative to Collective Forms of Social. *Dialogue and Universalism*. 2026. Vol. 36 (1). P. 155–175. DOI: https://doi.org/10.5840/du20263619.

26. Verbeek P.-P. What Things Do: Philosophical Reflections on Technology, Agency, and Design. 2005. URL: https://memoof.me/read/773/pdf (дата звернення: 29.06.2026).

REFERENCES (TRASLATED&TRANSLITERATED)

1. Andrushchenko, O. (2026). Lehitymatsiia tsyfrovykh osvitnikh transformatsii: filosofsko-pravovyi vymir. [Legitimation of digital educational transformations: A philosophical and legal perspective]. *Visnyk NIuU imeni Yaroslava Mudroho. Seriia: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia – Journal of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology.* № 1 (68). S. 94–108. DOI: https://doi.org/10.21564/2663-5704.68.349834 (in Ukrainian).

2. Bodriiar, Zh. (2004). Symvolichnyi obmin i smert. [Symbolic exchange and death]. Lviv: Kalvariia (in Ukrainian).

3. Bodriiar, Zh. (2004). Symuliakry i symuliatsii. [Simulacra and simulation]. Per. z frants. V. Khovkhun. Kyiv: Osnovy (in Ukrainian).

4. Voronkova, V., Nikitenko, V. (2023). Problema transformatsii liudyny u konteksti transhumanizmu: metodolohiia tsyfrovoi antropolohii. [The problem of human transformation in the context of transhumanism: The methodology of digital anthropology]. *Humanities studies.* № 16 (93). S. 9–17. DOI: https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-01 (in Ukrainian).

5. Haidehher, M. (1998). Buttia v koli rechei. [Being in the circle of things]. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/ Heidegger_Martin/Buttia_v_okoli_rechei (last accessed: 05.08.2026) (in Ukrainian).

6. Dzoban, O. P. (2024). Informatsiino-tsyfrovyi kontynuum yak sotsiokulturnyi fenomen: do problemy kontseptualizatsii. [The information-digital continuum as a sociocultural phenomenon: Towards the problem of conceptualization]. *Informatsiia i pravo – Information and the Law.* № 2 (49). S. 62–75. URL: http://il.ippi.org.ua/article/view/306137 (last accessed: 05.08.2026) (in Ukrainian).

7. Dzoban, O. P. (2021). Tsyfrova liudyna yak filosofska problema. [The digital human as a philosophical problem]. *Informatsiia i pravo – Information and the Law.* № 2 (37). S. 9–21. DOI: https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.2(37).238330 (in Ukrainian).

8. Dzoban, O. P. (2026). Shtuchnyi intelekt yak dzherelo vidchuzhennia ta ekzystentsiinykh zahroz. [Artificial intelligence as a source of alienation and existential threats]. *Visnyk Dniprovskoi akademii neperervnoi osvity. Seriia "Filosofiia. Pedahohika" – Journal of the Dnipro Academy of Continuing Education. 'Philosophy. Pedagogy' series.* № 1. S. 7–17. DOI: https://doi.org/10.54891/2786-7013/2026-1-1 (in Ukrainian).

9. Drozd, B. Yu. (2025). Formy i sfery vidchuzhennia liudyny: istoryko-filosofska retrospektyva. [Forms and spheres of human alienation: A historical and philosophical retrospective] *"Perspektyvy". Sotsialno-politychnyi zhurnal – 'Perspectives'. A socio-political journal.* № 1. S. 34–44. DOI: https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.1.5 (in Ukrainian).

10. Kamiu, A. (1942). Mif pro Sizifa. [The myth of Sisyphus]. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3221 (last accessed: 29.06.2026) (in Ukrainian).

11. Kovalenko, I., Meliakova, Yu. (2026). Poza stabilnymy kodamy: kultura tsyfrovykh nomadiv u semiotychnii perspektyvi. [Beyond stable codes: The culture of digital nomads from a semiotic perspective]. *Visnyk NIuU imeni Yaroslava Mudroho. Seriia: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia – Journal of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Philosophy, Philosophy of Law, Political Science, Sociology.* № 1(68). S. 72–93. DOI: https://doi.org/10.21564/2663-5704.68.349832 (in Ukrainian).

12. Ohorodniichuk, Yu. Y. (2026). Fenomen vidchuzhennia v umovakh tsyfrovoi tsyvilizatsii: sotsialno-filosofskyi analiz. [The phenomenon of alienation in the context of digital civilization: A social-philosophical analysis]. *Candidate's thesis.* Zhytomyr (in Ukrainian).

13. Ohorodniichuk, Yu. Y. (2025). Tsyfrova tsyvilizatsiia yak seredovyshche novykh typiv vidchuzhennia: sotsialno-filosofskyi analiz. [Digital civilization as an environment for new forms of alienation: A social-philosophical analysis]. *Visnyk humanitarnykh nauk.* № 12. https://doi.org/10.5281/zenodo.17522663 (in Ukrainian).

14. Pokrovskyi, A. M. (2025). Problema vidchuzhennia u yii ideolohichnykh vymirakh ta obmezhenniakh. [The problem of alienation in its ideological dimensions and limitations]. *"Perspektyvy". Sotsialno-politychnyi zhurnal.* № 2. S. 47–55. DOI: https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.2.6 (in Ukrainian).

15. Sartr, Zh.-P. (1996). Buttia i nishcho (frahmenty). [Being and nothingness (fragments)]. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/ Sartre_Jean-Paul/Buttia_i_nischo_frahmenty (last accessed: 29.06.2026) (in Ukrainian).

16. Chaplinskyi, R. O. (2025). Modeli vidchuzhennia liudyny u virtualnii realnosti ta yikh vplyv na sotsialni praktyky. [Models of human alienation in virtual reality and their impact on social practices]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiolohii.* № 56. S. 159–165. DOI: https://doi.org/10.32782/apfs.v056.2025.25 (in Ukrainian).

17. Bostrom, N. (2014). Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford: Oxford University Press. URL:

https://repo.darmajaya.ac.id/5339/1/Superintelligence_%20Paths%2C%20Dangers%2C%20Strategies%20%28%20PDFDrive%20%29.pdf (last accessed: 05.08.2026) (in English).

18. Chalmers, D. J. (2022). Reality+. URL: https://consc.net/reality+/excerpt.pdf (last accessed: 29.06.2026) (in English).

19. Deleuze, G., Guattari, F. (1980). Mille Plateaux. [A thousand plateaus]. Paris: Éditions de Minuit (in French).

20. Drozd, B. Yu. (2023). Transformation of forms of human alienation in the conditions of the russian-ukrainian war. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences.* № 1(93). S. 62–71. DOI: https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.1(93).2023.62-71 (in English).

21. Dwivedi, Y. K., Kshetri, N., Hughes, L. et al. (2023). "So What If ChatGPT Wrote It?" Multidisciplinary Perspectives on Opportunities, Challenges and Implications of Generative Conversational AI for Research, Practice and Policy. []. *International Journal of Information Management.* № 71. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102642 (in English).

22. Floridi, L. (2014). The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality. Oxford: Oxford University Press. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9780191667695_A23596176/preview-9780191667695_A23596176.pdf (last accessed: 05.08.2026) (in English).

23. Heidegger, M. (1978). Being and Time. NJ: Wiley. John Wiley & Sons, LTD (in English).

24. Heim, M. (1993). The Metaphysics of Virtual Reality. URL: https://www.researchgate.net/profile/Michael-Heim-6/publication/313183097_The_metaphysics_of_virtual_reality/links/648c9f688de7ed28ba308428/The-metaphysics-of-virtual-reality.pdf (last accessed: 29.06.2026) (in English).

25. Meliakova, Y., Kovalenko, I., Nesterenko, K. (2026). Tribalist Model of Solidarity as an Alternative to Collective Forms of Social. *Dialogue and Universalism.* № 36 (1). S. 155–175. DOI: https://doi.org/10.5840/du20263619 (in English).

26. Verbeek, P.-P. (2005). What Things Do: Philosophical Reflections on Technology, Agency, and Design. URL: https://memoof.me/read/773/pdf (last accessed: 29.06.2026) (in English).

Receive: August 13, 2026
Accepted: September 08, 2026